

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Verslagen

Verslag Symposium over Discretie, georganiseerd door het Tijdschrift voor Psychoanalyse

Eugenie Oosterhuis

Op 27 september 1996 werd voor een daartoe uitgenodigd gezelschap een symposium gehouden over *Discretie in de omgang met patiënten en de gevolgen daarvan voor wetenschappelijke publicaties*.

In zijn openingswoord gaf Hans Reijzer een toelichting op de keuze van het thema: discretie ten aanzien van patiënten is vanzelfsprekend, maar er is een probleem ontstaan toen er ten behoeve van de financiers gerapporteerd moest worden en toen de patiënt van zijn recht op inzage in het dossier gebruik ging maken. De noodzaak van wetenschappelijke publicaties over het klinisch werk roept een spanningsveld op: hoe kun je de wetenschap dienen zonder het vertrouwen van de patiënt te schaden?

Een daarmee verwante vraag, die naar aanleiding van de onlangs gepubliceerde *Brief aan mijn Psychoanalyticus* aan de orde kwam, is in hoeverre discretie ten aanzien van de analyticus gewenst is; op deze vraag is in de discussie niet ingegaan.

In de drie inleidingen op het thema werden verschillende aspecten belicht en tegengestelde standpunten ingenomen.

Jos Corveleyn ging in zijn voordracht *Discretie in diskrediet* in op de diverse betekenissen van discretie, waarbij hij vooral aandacht besteedde aan discretie als onderscheidingsvermogen, begrip. Het vermogen tot deze vorm van discretie, die in de katholieke kerk een voorwaarde is om deel te nemen aan de sacramenten, en waarover zesjarigen al zouden beschikken, ontbreekt volgens Corveleyn helaas in veel zogenaamd wetenschappelijke publicaties over Freud. Hij ging uitgebreid in op de cultuur-

geest, die snelle en onzorgvuldige publicaties stimuleert en noemde hierbij de dwang van de universiteiten om veel te publiceren en de neiging om een degelijke argumentatie te vervangen door bekentenissen, de rechtvaardiging van 'ik heb het meegemaakt, dus is het algemeen geldend'. Hij vroeg zich af of het een taak is van het Tijdschrift voor Psychoanalyse om dit soort onzin en halve waarheden te weerleggen en hij pleitte voor meer intellectueel doordinken van empirische gegevens en een uitgebreider discours daarover in publicaties.

Joost Baneke besteedde in zijn voordracht *Discretie in publicaties: contradictie of paradox?* nogal wat aandacht aan het verschil in discretie ten aanzien van verdachten en delinquenten in de Nederlandse, Belgische en Engelse pers. Hij waarschuwde dat indiscretie en sensationele berichtgeving kunnen leiden tot onjuistheden, zelfs in de NRC, waardoor een sfeer ontstaat die het strafproces kan beïnvloeden. Wanneer in een gevalsbeschrijving strafbare feiten, die door de patiënt gepleegd zijn, worden beschreven, is het uitermate belangrijk dat de patiënt niet herkend kan worden. Maar ook als er geen sprake is van strafbare feiten, moet de analyticus, die een gevalsbeschrijving publiceert, zich afvragen welke biografische gegevens van wezenlijk belang zijn in een verhaal. Volgens Baneke is publiceren over een lopende analyse mogelijk als de analyticus met de analysant bespreekt wat hij openbaar gaat maken. In zijn ervaring kan een dergelijke interventie, ook als daar fehllleistungen van de analyticus bij optreden, juist gunstig zijn voor het psychoanalytisch proces. Hij stelde dat het schrijven van een artikel over een zelf uitgevoerde behandeling altijd leidt tot tegenoverdrachtsprocessen, waarvan men zich slechts ten dele bewust kan worden. Hij meent dat angst van de analyticus voor kritiek en straf – van de analysant en van de collega's – het publiceren remt en hij opperde dat in Nederland zo weinig gevalsbeschrij-

vingen gepubliceerd worden door een collectieve afweer van schaamte en door angst voor ageren vanuit de tegenoverdracht.

Helaas onderbouwde hij deze stevige uitspraken niet met andere argumenten dan zijn eigen ervaring; het bleef bij de suggestie dat analytici, die zich bekommeren om de *onbewuste* betekenissen van publiceren voor analyticus en analysant, en daarom van publicatie afzien, eigenlijk alleen door angst en schaamte gedreven, of liever gezegd: geremd worden.

Philippe Van Haute ging in zijn voordracht over *Het verschil tussen beroepsgeheim en discretie* in op de essentiële functie van de discretie in de psychoanalyse.

Anders dan voor de chirurg en de advocaat, die evenals de psychoanalyticus gebonden zijn aan het beroepsgeheim, is discretie in de zin van abstinentie en neutraliteit een voorwaarde voor het psychoanalytisch proces, waarbij de analyticus niet een waarheid over de analysant in pacht heeft, maar hem alleen de mogelijkheid biedt om zelf tot weten te komen. De analyticus wil zonder theoretische vooringenomenheid luisteren naar zijn analysant; hij heeft geen programma, wil niet objectiveren. Analyseren is ontbinden wat gebonden is; het is aan de analysant om tot synthese te komen. Van Haute citeerde Lacan die zegt dat er slechts één weerstand is: de neiging van de analyticus om zijn kennis te laten gelden, om te objectiveren.

Anders gezegd: wat de analyticus moet weten is: niet weten wat hij weet. Zo gezien structureert de discretie de hele analytische situatie, waarin de analysant vrijuit spreekt vanuit het vertrouwen dat niets zal interveniëren in zijn eigen creatieve proces. Hierin past noch inzage door de patiënt in zijn dossier noch publicatie van zijn klinisch materiaal.

In de discussie werd duidelijk dat iedereen het eens was over het belang van wetenschappelijke publicaties over de psychoanalyse.

De vraag bleek veeleer te zijn: hoe blijven we ons bewust van de spanning tussen het belang van de patiënt en het wetenschappelijk belang. Mijn indruk was dat daarover door de Belgische sprekers toch anders gedacht werd dan door de Nederlandse. Zo was Corveleyn van mening dat niet over een lopende behandeling moet worden gepubliceerd omdat de patiënt

dan nog te veel gespitt is op zijn analyticus en diens publicaties. Bovendien voelde hij niets voor toestemming vragen aan de patiënt; voor de patiënt is zo'n vraag beladen met allerlei betekenissen, die niet vrijelijk geanalyseerd kunnen worden omdat de analyticus een groot belang heeft bij het antwoord. Corveleyn pleitte daarom voor gebruik van vignettes ter illustratie van bepaalde thematiek; hierbij kunnen biografische gegevens achterwege gelaten worden.

Baneke daarentegen, en met hem enkele andere Nederlanders, was van mening dat toestemming vragen aan de analysant en bespreken van de eventuele schadelijke consequenties voldoende waarborg bieden voor een goed verloop van het analytisch proces.

Het publiceren van gevalsbeschrijvingen, om te laten zien wat we doen, hoe een analyse gaat, werd in het algemeen van groot belang gevonden voor het overleven van de analyse als behandelingsmethode. Van Haute stelde echter dat we als analytici niet mee moeten doen aan de mode van precies laten zien wat we doen. De vraag is trouwens of we dat wel kunnen laten zien. Over de mogelijke nadelen van een dergelijke openhartigheid, bedoeld om de populariteit van de psychoanalyse te verhogen, werd niet gesproken, afgezien van het effect op de analysant waarover geschreven wordt. Bij mij riep dit de vraag op hoe potentiële analysanten het vooruitzicht zouden vinden, dat hun dromen en associaties niet alleen voor henzelf maar ook voor publicatie gebruikt gaan worden.

Er werd op gewezen dat de overdracht-tegenoverdrachtconstellatie doorgaat na het formeel beëindigen van de analyse. De analysant die na veertig jaar over haar analyse schrijft, richt zich tot haar analyticus, met heftige gevoelens.

Met publicatie grijp je dus altijd in; zowel tijdens de analyse als daarna, in de postanalytische ontwikkeling.

Mede naar aanleiding van *Brief aan mijn Psychoanalyticus* werd gewezen op de taak van de redactie van het Tijdschrift voor Psychoanalyse om het proces van publicatie goed te begeleiden, ook al is nieuwswaarde de prioriteit van een redactie. Daarbij zouden de belangen van de analyticus en van het vak die van de analysant overstijgen.

Ik heb mij beperkt tot de belangrijkste punten van deze levendige en serieuze discussie; afgezien van de inleiders, die met hun commentaar een aanvulling gaven op hun lezing, heb ik de discussiërende analytici niet met name genoemd. Niet uit gemakzucht, maar uit de overweging dat eigenlijk alleen de inhoud van belang is en niet zozeer door wie iets is gezegd. Dit brengt me op het volgende idee: zou het ook mogelijk zijn om bij een publicatie van klinisch materiaal alleen het belang van het vak en van de analysant te laten gelden, of is de behoefte van de analyticus om uit zijn nederige, discrete positie te treden en via een mooie gevalsbeschrijving enige erkentelijkheid te krijgen daarvoor te groot? Anonymisering van de biografische gegevens van de analyticus zou herkenbaarheid van en voor de analysanten aanmerkelijk verminderen. Zoals Reijzer in zijn inleiding memoreerde, schreef Wallerstein in *Forty-Two Lives in Treatment* over patiënten die hij niet zelf behandeld

had en die zijn naam ook niet met henzelf in verband brachten; hij anonymiseerde de patiëntgegevens en schreef respectvol over hen, zodat een patiënt die zichzelf desondanks toch meende te herkennen niets te klagen had. Hij belastte hen dan ook niet met de vraag om toestemming tot publicatie. Kunnen wij in ons Nederlandse taalgebied iets dergelijks ondernemen? Het zou toch mogelijk moeten zijn om een paar ervaren analytici te vragen om klinisch materiaal van andere analytici zodanig te redigeren, dat een goed beeld van de analytische praktijk geschetst wordt zonder dat de discretie geschaad wordt. Maar dan moeten we afzien van de narcistische bevrediging dat onze eigen naam prijkt boven een gevalsbeschrijving.

E. Oosterhuis is opleidingsanalytica van de Nederlandse Vereniging voor Psychoanalyse en vrij gevestigd psychiater/psychoanalytica voor volwassenen en kinderen.